

moment el seu caràcter orientatiu, creiem que a voltes es cau en la «recepta», per exemple contrasta l'explícita intenció orientativa del document -exposada al pròleg- amb l'exposició dels continguts que es presenten en blocs de contingut per àrees i que, malgrat que no és la intenció, cabria la possibilitat de prendre'ls com a temaris de forma gairebé «literal».

Respecte a les orientacions sobre la metodologia, l'avaluació i la seqüenciació en cadascuna de les àrees de coneixement, destacariem la manca d'historicisme de les idees i propostes que es presenten, no s'expliquen d'on provenen, quines escoles les van utilitzar, quines experiències s'han desenvolupat, quins materials donen suport a certes metodologies, únicament se suggereix com arribar a la planificació d'aula, com es materialitza el currículum en els diferents graus de concreció. En aquest sentit, l'obra no substitueix altres obres especialitzades; d'altra banda són necessaris uns coneixements previs sobre globalització, adequacions curriculars, etc.; de fet, és una obra destinada a professors en exercici, amb una formació al darrera.

Respecte a l'estructura de l'obra cal comentar la bona presentació i claredat quant a l'estructura i organització dels continguts. Als primers volums sembla que hi hagi massa distància entre la part de planificació i la part més exemplificadora; però és més un proble-

ma de forma i no pas de fons o contingut. De fet, les unitats didàctiques es corresponen veritablement amb la planificació i obeeixen als principis o eixos bàsics manifestats als primers volums.

En qualsevol dels casos, l'educació requereix d'un procés de reflexió, discussió i elaboració que no és senzill, el tractament de qualsevol tema o aspecte curricular comporta prendre una quantitat de decisions i opcions que variaran segons el context, els recursos, les ideologies, etc., a més a més, la tasca de cada professor i professora ha d'inserir-se en un treball col·lectiu, en el projecte curricular i en el projecte educatiu del seu centre. En aquest sentit, aquesta obra és una eina de treball que vol contribuir en la millora de la planificació curricular i la pràctica docent, oferint suggeriments i propostes de tot tipus i deixant un ampli marge per desenvolupar-los.

**Elena Cano
Núria Lorenzo**

PANCERA, C.: *Estudios de historia de la infancia*. Barcelona, PPU, 1993.

Per al professor Carlo Pancera (Catedràtic d'Història de

l'Educació de la Universitat de Ferrara) no constitueix cap novetat preocupar-se per temes relacionats amb la infantesa. Reconegut estudiós d'aspectes de la vida quotidiana en l'Edat Moderna europea, resultat de les investigacions que ha fet sobre la història social de l'educació, nombrosos treballs publicats sobre els eixos temàtics de la Revolució Francesa, la història de les mentalitats, la infantesa i diverses monografies sobre personalitats pioneres del pensament modern, avalen el seu indiscutible prestigi.

El llibre que ens ocupa constitueix una recopilació d'alguns textos i articles escrits per l'autor amb anterioritat, amb algunes modificacions en la seva reescriptura, sobre la història de la infantesa, tema inclòs recentment en la Història de l'Educació.

L'objectiu del treball és proporcionar informació relativa a les condicions especials de vida dels més joves, tenint en compte el paper que fa el treball en la seva socialització, en un període anterior a la Revolució Industrial (segles XVII i XVIII) a Anglaterra i França, en ambients urbans preferentment.

Pancera destaca com va ser de traumàtic per a la nostra cultura descobrir que en el passat havien existit maneres diferents de concebre la infantesa i les relacions entre adults i no adults, a partir de les aportacions de diferents ciències humanes. Es

va haver de constatar l'existència d'altres normalitats en la nostra història, altres maneres de codificar la normalitat, les quals pertanyien al patrimoni cultural de la nostra civilització. La concepció segons la qual un estadi passat, precedent al nostre, ha de considerar-se superat i inferior respecte a la nostra síntesi cultural actual, ja no pot acceptar-se. És possible trobar en el passat elements que facilitin definir alternatives al nostre model de relacions present. Això suposa un canvi d'actitud per part de l'historiador, aquest ha d'interrogar la Història, adoptant un paper més actiu, havent d'ésser reconegut que l'ordre atribuït a les realitats mitjançant les paraules no és sempre el mateix i fins i tot varia amb el temps. A l'hora de configurar els processos de socialització infantil, té en compte la vida domèstica i el món extrafamiliar. El predomini de l'educació familiar per damunt d'altres institucions educatives, com pot ser l'escola en l'època pre-industrial, es deu al fet que aquest tipus d'institucions no estaven generalitzades per a tota la població infantil. Els nens no constituïen el centre de la vida familiar, i en les urbs les relacions que mantindran els més petits (aprenents) amb els seus mestres artesans, encaminades a l'aprenentatge d'un art o ofici, tindran un elevat significat dins dels processos de socialització infantil, encaminats a propiciar la integració social dels individus en un sistema de rols.

L'autor distingeix dos àmbits de socialització: un primer àmbit constituït per la família originària i l'ambient que l'envolta, i un segon àmbit constituït per les relacions amb el mestre artesà i la seva família. Aquest darrer provocarà les relacions amb un caràcter pedagògic més gran, acumulant trets de tipus familiar i laboral a la vegada. Estableix diferències entre servents i aprenents. La condició d'aprenent resultava més digna, en ser necessari formalitzar un contracte d'aprenentatge, que imposava obligacions mútues: servei, obediència filial i lleialtat al mestre per part de l'aprenent, i benestar material i ensenyament d'un ofici específic a l'aprenent per part del mestre. Les diferències en les relacions entre el mestre i servents i aprenents eren notables en benefici d'aquests últims, en ser considerats deixebles més que dependents. També distingeix dos tipus d'aprenentatge: d'una banda el resultat d'un contracte entre els pares o parents amb un mestre, a iniciativa d'aquells, la qual cosa propiciarà que es pugui parlar «d'aprenents voluntaris», i per l'altra els nens pobres, orfes o abandonats, que eren col·locats per les autoritats sota la tutela d'un mestre, podent parlar «d'aprenents imposats». Les condicions d'aquests eren en molt casos lamentables, equiparant-se als servents.

El model d'ensinistrament, educació, socialització, que ens

mostra, no només era autoritari sinó que a més tendia a perpetuar-se, constituint la fidelitat a la tradició un valor que el legitima. L'entorn en el qual es desenvolupen els aprenents és rígid i aquests hauran, amb independència de les seves aspiracions i qualitats, d'adaptar-s'hi, i aprendre a respondre exclusivament com s'espera que ho facin, cosa que assegura múltiples frustracions. Per alliberar la tensió produïda en l'ambient laboral, es recorrerà a algunes agències de socialització externes (els *compagnonnages*, les associacions d'aprenents, la parròquia o el grup d'iguals), en altres casos mitjançant enfrontaments entre organitzacions adverses, amb conductes violentes contra altres grups socials, agressivitat sexual, etc.

En la relació mestre-aprenent, la intervenció punitiva tenia el valor de dissuasió sobre l'aprenent perquè s'abstengués d'executar un determinat acte o de comportar-se de manera inadequada a l'esperada, complia una missió clara en el procés de socialització del petit aprenent, respecte al model de posició del mestre. En algunes ocasions, els càstigs tenien efectes inesperats i provocaven la fugida dels nens, els quals eren perseguits per retornar-los als seus mestres. Molts nens vagabundejaven, no sols per fugides provocades per la violència de certs patrons, sinó per pràctiques freqüents d'algunes famílies obligades per

la misèria més absoluta. La llei era molt severa amb els vagabunds, ja que en alguns casos se'ls considerava culpables de la seva situació i, per tant, susceptibles d'ésser perseguits. Ens mostra la gran complexitat de les relacions aprenent-mestre, que van més enllà de la simple relació laboral. El mestre no només tenia el compromís de proporcionar tècniques instrumentals per a l'aprenentatge d'un ofici i les informacions necessàries per al comerç, també tenia un compromís de tipus educatiu i socialitzador.

Després de la proposta clàssica d'Ariès sobre la infantesa en el passat i tenint en compte les noves aportacions de Kaplisch, l'autor proposa diverses hipòtesis per aprofundir en un plantejament que crida l'atenció sobre la concepció en el passat de no ser «pensats» tots com iguals, sinó diferents en tant que desiguals, la qual cosa provoca que la diversitat adult/no adult no pugui ser assumida com a model. Els processos productius comportaven una consideració de diversitat segons la condició laboral, més que per l'edat. Així mateix la identitat venia donada en un grau més gran pel reconeixement del grup social que per l'autoreflexió. Això provoca que pugui parlar-se d'un cert «emascarament de la infantesa a través de la seva adultització forçada», en inserir l'aprenent en el procés laboral.

Obra ben documentada, amb profusió de detalls referents a

la vida quotidiana dels infants urbans en èpoques pre-industrials, que respon a diverses investigacions històriques desenvolupades per l'autor, amb exquisit rigor metodològic, havent tingut presents tots els estudis que s'han realitzat fins al moment al voltant d'aquest tema. Les seves reflexions sobre els processos de socialització, reproducció i control de la infantesa, al costat d'interessants puntualitzacions, fan del llibre una referència ineludible per a educadors, pedagogs, historiadors, sociòlegs i en general de totes les persones interessades en la història de la infantesa.

Podria resultar paradoxal la pretensió de conèixer la realitat pretèrita des de la nostra perspectiva actual, sent coneixedors que la distància en el temps ha modificat no només el significat de certs conceptes, sinó de la pròpia concepció de la vida i de les relacions que els humans estructurarem, destacant entre elles l'educació.

Avui continuem sabent molt poc de la infantesa en el passat, i treballs com aquest, realitzat amb una qualitat científica extraordinària, ens asseguren poder arribar a conèixer aspectes de la infantesa fins ara desconeguts i que ens permetran interpretar el present i dissenyar el futur de l'educació correctament i adequadament.

Javier Ventura Blanco